

Het grootse kleine konijntje

Floor Schuurmans

Floor Schuurmans bespreekt in deze Beeldspraak nijntje, het kinderboekenfiguur dat v ervlochten is met generaties kinderen en de stad Utrecht. Er wordt een portret van het leven van Dick Bruna geschetst. Daarnaast wordt de invloed die verschillende kunstenaars hebben gehad op Bruna's werk besproken.

Afb. 1: Beeld op de Mariaplaats in Utrecht, waarop nijntje en Dick Bruna worden afgebeeld. Op een plakkaat staat: Hier staan ze dan, / Op sokkel van grind / Dick Bruna en nijntje, / Een vader en zijn kind. Bron: Floor Schuurmans.

'Nijntje / Een lief klein konijntje / Nijntje / Een pienter konijntje / Nijntje / Een knuffelkonijntje...' Als klein kind was ik verzot op nijntje en dit liedje. Eindeloos kon ik mijn ouders smeken om nog een verhaaltje, en nog eentje, en nog eentje. Ik werd boos als ze de tekst niet precies voorlezen zoals die er stond – ik kende het boekje namelijk helemaal uit mijn hoofd en ik was eigenwijs genoeg om mijn ouders op de vingers te tikken. Het is treffend dat ik jaren later juist Utrecht zou uitkiezen als mijn studentenstad; de stad waar nijntje en haar schepper Dick Bruna door de aderen stromen.

**Schilderijen werden
soms geruild voor suiker
of boter, schaarse
goederen in oorlogstijd.**

Bruna (1927-2017) werd geboren in Utrecht als Hendrik Magdalenus, in – hoe kan het ook anders – het Chinese

jaar van de konijn. De jongen was een echt mollig michelinmanneltje en verdiende zo de bijnaam Dik of Dikkie, waar de naam Dick uit voortvloeide. Bruna was een telg van de bekende uitgeversfamilie. Zijn overgrootvader richtte in 1868 A.W. Bruna & Zoon op. Daarnaast bezat zijn familie op bijna elk treinstation in Nederland een kiosk. Het gezin dook in 1943 onder, zodat vader en zoon aan de *Arbeitseinsatz* konden ontsnappen. Bruna, inmiddels een tiener, kon toen niet meer naar school. Hij moest zichzelf de hele dag bezighouden en begon daarom met het tekenen en schilderen van alles wat hij om zich heen zag, op elke snipper papier die hij maar wist te bemachtigen en op het afgedankte hout van oude deuren en planken. Schilderijen werden soms geruild voor suiker of boter, schaarse goederen in oorlogstijd. Ontwerpers en illustratoren van zijn vaders uitgever, die langskwamen op het onderduikadres, gaven de jonge Bruna soms les. Het meeste leerde hij echter zichzelf aan. Na de oorlog stopte Bruna vroegtijdig met het lyceum en vervulde hij de droom van

iedere geschiedenisstudent uit Utrecht door een jaar bij Broese te werken. Zijn vader stuurde hem nog naar Londen en Parijs om het uitgeversvak te leren, als oudste zoon was hij immers de gedoodverfde opvolger, maar het werd al snel duidelijk dat hij hier niet geschikt voor was en andere ambities had. Een creatief vak trok hem veel meer, en na het zien van het werk van kunstenaars als Fernand Léger en Henri Matisse werd dit vermoeden alleen maar bevestigd. Een formele opleiding aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam was geen succes. Na zes maanden geworstel op de academie trad Bruna in dienst bij de uitgeverij van zijn familie als illustrator. Uiteindelijk ontwierp hij zo'n tweeduizend boekomslagen, waarvan de meeste voor de pocketreeks Zwarte Beertjes waren. Bruna maakte ook affiches en logo's voor andere instanties, zoals voor Veilig Verkeer Nederland en de stad Utrecht. Zijn oeuvre bestaat daarnaast ook uit meer dan 120 prentenboeken en werk voor goede doelen zoals UNICEF en het Aids Fonds.

Bruna's beroemdste creatie nijntje zag het levenslicht in 1955, tijdens een vakantie in Egmond aan Zee. Bruna vertelde hier elke avond voor het slapengaan een verhaaltje aan zijn oudste zoon Sierk. Een wit konijntje dat rondhuppelde in de tuin van het vakantiehuisje was de hoofdpersoon. Dit konijn vormde de inspiratiebron voor nijntje (waar natuurlijk ook de naam 'nijntje' vandaan komt). Bruna vond het interessanter om jurkjes te tekenen dan broekjes, en dus werd nijntje een meisje. Door de jaren heen is nijntje wat veranderd en bijgeschaafd: haar oren en gezicht zijn wat ronder geworden, met haar ogen kijkt ze nu de lezer aan in plaats van naar de zijkant, haar oren staan tegenwoordig recht omhoog in plaats van naar de zijkanten geflapt, het lijfje werd ook wat molliger en de verhouding tussen het hoofd en het lichaam is wat veranderd. Maar nijntje is altijd uiterst herkenbaar en van alle tijden geweest, met een kruisje als mond.

Nijntje heeft niet alleen haar sporen achtergelaten op de jeugd van verschillende generaties, ook de stad Utrecht wordt getekend door het konijn. Het nijntje museum, het nagebouwde atelier van Dick Bruna in het Centraal Museum en het Nijntje Pleintje zijn bekende voorbeelden. Utrecht Centraal, ons studenten welbekend, kan pronken met een trein in Dick Brunastijl met nijntje als passagier. Daarnaast is nijntje ook terug te vinden op de stoplichten bij Vredenburg, sieren haar oren de gevel van het nijntje museum en tref je bij banketbakkerij Theo Blom nijntje aan in de vorm van koekjes, taarten, lolly's en chocolaatjes. Alleraardigst is ook het beeld op de Mariaplaats, waar nijntje en Dick Bruna allebei op een kant afgebeeld staan. Het is een van de zestig beelden die door verschillende kunstenaars gemaakt zijn ter ere van nijntjes zestigste verjaardag in 2015. Niet te vergeten, voor de echte liefhebber heeft de StayOkay op Neude een kamer volledig gewijd aan nijntje, inclusief nijntje-beddengoed, nijntje-douchegel en nijntje-servies. En dan staan alle kinderspeelgoed- en souvenirwinkels natuurlijk ook nog vol met allerlei nijntje-prullaria.

De populariteit van nijntje reikt veel verder dan ons kikkerlandje

De populariteit van nijntje reikt nog veel verder dan ons kikkerlandje. Na Anne Frank is Bruna de meest vertaalde Nederlandse auteur. De 32 nijntje-boeken zijn in meer dan vijftig talen verschenen en ruim honderd miljoen exemplaren zijn over de toonbanken gevlogen. 'Miffy' is een wereldwijde hit. Vooral in Japan is ze populair – tevens het thuisland van Hello Kitty, volgens Bruna nageaapt van nijntje. Hij zei

hierover: 'Probeer dingen te maken die je zelf bedenkt. Er zijn zoveel mooie dingen.'¹

Maar wat maakt nijntje nou zo eindeloos populair? Is het de combinatie van plaatjes en versregels? Is het de fysieke vorm van de boekjes, vanaf 1959 klein en vierkant en daarmee ideaal voor kinderhandjes? De sleutel tot succes werd mij duidelijk tijdens een bezoek aan het atelier van Bruna. Ook al had ik al jaren en jaren geen nijntje meer gelezen, de simplistische kleuren en stijl kon ik uit duizenden herkennen. Rood, blauw, geel, groen en wit: niets meer en niets minder. De specifieke kleuren voerden me terug naar mijn kinderjaren. Bruna stopte het werk van de eerdergenoemde Matisse en Léger samen met dat van Bart van der Leek, Piet Mondriaan en Gerrit Rietveld in een blender en creëerde zo een geheel eigen cocktail. Een deel felle kleuren en duidelijke vormen à la Matisse, een deel Légers speelse en onconventionele gebruik van kleuren en lijnen en tot slot drie delen van de kunstenaars van De Stijl: strakke lijnen, primaire kleuren, eenvoud op zijn best. Bruna gebruikte geen lijn te veel. Zijn subjecten werden teruggebracht tot hun puurste vorm. De symmetrie en simpelheid waren volmaakt, en deden Bruna denken aan een van zijn grote voorbeelden: Rietveld. De kracht van nijntje zit precies in deze eenvoud. Het helpt natuurlijk ook dat dat liedje zo'n enorme oorwurm is. Excuus aan alle mensen die de rest van de dag nijntje aan het bezingen zijn.

***Rood, blauw, geel,
groen en wit: niets
meer en niets minder.***

Dit stuk is gebaseerd op de volgende bronnen: Dick Bruna en Joke Linders, *Dick Bruna* (Zwolle; Amsterdam 2006); Bruce Ingman en Ramona Reihill, *Dick Bruna: the illustrators* (Amsterdam 2020); <https://www.nijntje.nl/>.

Floor Schuurmans is tweedejaars student geschiedenis. Ze volgt de specialisatie 'Maatschappelijke uitdagingen. Crises, ongelijkheid en duurzaamheid' en vervult de rol van eindredacteur binnen de Aanzet.

¹ Horatia Harrad, 'Dick Bruna, creator of the Miffy books, talks about his life and work', 31 juli 2008, <https://bit.ly/41lUuK>, geraadpleegd 19 april 2023.